

לזכרו של הרב ה'נזיר' – הרב דוד כהן זצ"ל.

עצרת זיכרון בישיבת 'מרכז-הרב', כ"ח מנחם אב תשל"ג במלאת שנה לפטירתו¹:

הרב שלמה גורן – הרב הראשי לישראל²:

עברה שנה תמימה מאז ההסתלקות של גאון המחשבה, צדיק במעשיו וחסיד בהליכותיו, מורי וחותני, נזיר האלוקים, הרב ר' דוד כהן זצ"ל. על אף שהאבלות תמה כבר בתום שנים-עשר חודש, היום הזה, יום הסתלקותו של אותו גאון וצדיק, מחייב התייחדות עם זכרו ולימוד מדרכיו וממעשיו.

כבר הזכרתי פעם מעל הבמה הזאת את הדבר ואני מרגיש צורך לחזור על דברי מרן גאון ישראל, פאר הדורות, הגראי"ה קוק זכותו תגן עלינו. כשהספיד, בתום תריסר ירחי שתא³, את חבירו⁴, הגאון ר' משה מרדכי אפשטיין זצ"ל⁵. הוא שאל: הרי הגמ' במס' יבמות (ע"ח ב') דורשת את המקרא בשמואל (ב' כ"א) "ויהי רעב בימי דוד שלוש שנים שנה אחר שנה ויבקש דוד את פני ה'. ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים" ודרשו בגמ' (שם): 'אל שאול' - שלא נספד כהלכה ו'אל בית הדמים' - על אשר המית את הגבעונים - אמר דוד: שאול נפקו להו תריסר ירחי שתא ולא דרכיה למספדיה". נמצא שאין זה כדרכו של עולם להספיד את המת לאחר שנים-עשר חודש, כאשר הנשמה חזרה כבר לנדנה, לאחר שנפרדה מן הגוף ועלתה לגנזי מרומים כמבואר בברייתא במס' שבת (קכ"ב ב'): "כל י"ב חודש גופו קיים ונשמתו עולה ויורדת, לאחר י"ב חודש הגוף בטל והנשמה עולה ושוב אינה יורדת".

אמנם, בפרקי ר' אליעזר (פי"ז), מצינן שבכל זאת חזרו וגמלו כל ישראל חסד עם שאול ובניו כאמור שם על המקרא: "ויקברו את עצמות שאול ויהונתן בנו... ויעשו כל אשר צוה המלך" - מה צוה המלך, להיות מעבירין את ארונו של שאול בכל גבול ישראל בכל שבט ושבט והיה הגבול שנכנס בו ארונו של שאול, היו יוצאים הם ובניהם ובנותיהם וגומלים חסד כדי שיצאו ידי חובתן בגמילות חסדים, עד שבא לגבול ישראל ולארץ בנימין שנאמר: "ויקברו אותו בגבול נחלתו". כיון שראה הקב"ה שגמלו לו חסד כל ישראל, מיד נתמלא רחמים ונתן מטר על הארץ, שנאמר "ויעתר אלקים לארץ אחרי כן" (שמואל ב' כ"א י"ד).

¹ נדפס לראשונה מתוך ארכיון הרב שלמה גורן, ע"י הרב שי הירש, מכון מחקר תורני תורת שלמה – ע"ש הרב שלמה גורן, כח' מנחם אב, תשע"ט.

² בספר "משנת הגורן" עמ' 245 נדפסו דברי ההספד שנשא הרב שלמה גורן בעת מסע ההלוויה של הרב הנזיר, "הספירה העליונה", הרב קובי דמבינסקי, (עורך), ידיעות ספרים, תשע"ו.

³ מרן הראי"ה קוק לא הספיד את הרב אפשטיין במסע ההלוויה, משום שנכח באותה העת (י' כסלו תרצ"ד) במנוחת הבראה בהר-הכרמל ועל פי פקודת רופאיו הוסתר ממנו דבר פטירת הרב אפשטיין (כך על פי האמור בעיתון "הדואר היום", יום רביעי, י"א כסלו תרצ"ד).

⁴ עי' בספר "חיי-הראי"ה", הרב משה צבי נריה, עמ' לז', תשמ"ג. כמו כן, יצאו יחדיו הראי"ה קוק והרב אפשטיין עם רבנים נוספים למסע בארה"ב למען הישיבות בארץ ישראל בשנת תרפ"ד. על כך באנציקלופדיה של הציונות הדתית ה, ירושלים תשמ"ג, עמ' 318-308 וליקוטי הראי"ה א, כפר הרואה תשנ"א, עמ' 237-246.

⁵ הרב משה מרדכי אפשטיין (תרכ"ו-תרצ"ד) היה ראש ישיבת כנסת ישראל בסלובודקה ובחברון וחבר מועצת גדולי התורה.

אמנם, מלשון הפרקי ר' אליעזר אין הוכחה שאכן הספידו את שאול ובנו לבסוף, כי יתכן שהעבירו אותם ברוב עם משבט לשבט וכולם גמלו להם חסד וחילקו להם כבוד אבל מי יימר שהספידו אותם?! ושמה נהגו כאמור במס' יבמות הנ"ל.

ברם, רש"י (בשמואל ב' הנ"ל), כתב על "ויעשו כל אשר צוה המלך" - להספיד עליהם בכל ערי ישראל. ולכאורה, זה עומד בניגוד לגמ' הנ"ל. ואנו, אין לנו אלא דברי הגמרא ביבמות שלאחר שנים עשר חודש אין מספידין את המת, ובירושלמי (סנהדרין פ"ו הל"ט) כתוב ביחס לליקוט עצמות: "ליקוט עצמות - אין אומרים עליהן קנים ונהי, אבל אומר עליהם דברים. מה הן דברים? רבנן דקיסרין אמרין קלוסין"⁶ - משמע, שיש הבדל בין הספד לקילוסין וזה יתכן לומר גם לאחר י"ב חודש.

לאור הלכה זו שביבמות הנ"ל, שאל מרן הגראי"ה קוק זצ"ל למה בכל זאת נושא הספד על ידידו וחבירו הגאון, ראש הישיבה⁷, רמ"מ אפשטיין זצ"ל.

והסביר זאת מרן זצ"ל בדברי התוס' במס' סנהדרין (ס"ה א' בד"ה "היה") שכתבו על דברי הגמ' שבהלוייתו של רבי אליעזר בן הורקנוס למוצאי שבת פגע בו ר"ע מן קיסרי ללוד, היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ, פתח עליו בשורה ואמר: אבי אבי רכב ישראל ופרשיו - הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן, וכתבו בתוס' שם: "ומשום 'שרט לנפש' (ויקרא י"ט) ליכא, דמשום תורה קעביד, כדאמר: 'הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן'".

כלומר, התוס' שאלו: איך היה ר"ע רשאי לשרוט בבשרו על מותו של ר"א בן הורקנוס עד שהיה דמו שותת לארץ, הלא יש על זה לאו בתורה: "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם", ומתריצים התוספות שהאיסור הוא רק כאשר משרטים בבשרו על המת, אבל רבי עקיבא לא שרט על המת, כי אם על התורה שאבדה בפטירתו של רבי אליעזר הגדול כמו שאמר: "הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן" ואמר מרן הגראי"ה קוק זצ"ל, הוא הדין באיסור הספד לאחר י"ב חודש שאינו מפורש בתורה, אלא שאין זה מדרכו של עולם להספיד, אין זה אלא כשבאים להספיד את המת, אבל אנחנו בוכים על תורה של הגאון שחסרה לנו, ושיעור קומתו המוסרית-המחנכת שאבד לנו, על זה בוודאי אין הגבלת זמן לבכי להספד ולצער, אדרבה, ככל שהזמן עובר, החיסרון של התורה שלו מורגש יותר ויותר.

זה מה שאני רוצה לומר ביחס למנוח הגדול, איש המופת ששיעור קומתו היה נתון בגובהי מרומים, נזיד האלוקים, ר' דוד זצ"ל שעליו ועל רבו הגדול, הגראי"ה קוק זצ"ל אפשר לומר, כפי שאמרו חכמינו ז"ל על משה רבנו ויהושע: "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה". והנה, זכתה שישראל מונים את החדשים ואת המועדים לפי הלבנה כאמור במס' סוכה (כ"ט א') שישראל מונים ללבנה ועכו"ם לחמה, באשר הלבנה מסמלת תכונת הענוה בעולם שהקטינה את עצמה בפני החמה לאחר ששאלה לפני הקב"ה: רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, ואמר לה הקב"ה: לכי ומעטי את עצמך, והלכה והמעטיה את עצמה כמבואר במס' חולין (ס' ב') ועשתה עצמה כמאן דלית

⁶ תני ליקוט עצמות אין אומר עליהן קנים ונהי ולא ברכת אבליים ולא תנחומי אבליים. אילו הן ברכת אבליים שאומרים בבית הכנסת אילו הן תנחומי אבליים שהן אומרים בשורה. תני אבל אומר עליהן דברים מהן הן דברים רבנן דקיסרין אמרין קילוסין.

⁷ הרב שלמה גורן למד בישיבת חברון וראשית גידולו שם היה ע"י ראש-הישיבה, הרב אפשטיין שהשיאו עצה אישית כיצד לקנות ידיעה בש"ס כולו. ראה בספרנו, 'עטרת-שלמה', עמ' 13.

לה מגרמה כלום, לעומת זאת, ייחודה של הלבנה היא בתכונה העילאית שבכוחה לקבל את האור מן המאור הגדול, להאיר ולהאציל לאחרים ממנו

לכן, זכתה הלבנה שישראל מונין לה מועדים ושנים, בהיות עם ישראל מכיר "באין" של האדם ומבטל את עצמו פחות מעפרא דארעא כלפי השכינה ככתוב: "אין עוד מלבדו"⁸. ומאידך, להיות מוכן לקבל את האור מהגדולים ממנו, כדי להאיר בו לאחרים, הוא היעוד הגדול והנעלה שלנו ולכן, זכה יהושע בן נון להכניס את ישראל לארץ ולכבוש את הארץ לפני העם, כי הוא היה בבחינת 'פני לבנה' ביחס למשה רבו כאמור: "ומשרתו יהושע בן-נון נער, לא ימיש מתוך האהל", היה בכוחו להאציל מקרני ההוד של רבו לכל ישראל. היום הזה למדנו לדעת עד כמה שהגה"צ ר' דוד זצ"ל, עשה את עצמו כ'אין' כלפי מורו הגדול ומאורם של ישראל, מרן הראי"ה קוק זצ"ל. ולמה היום? משום שהיום נתפרסמו האגרות הראשונות של ר' דוד זצ"ל מבאזל⁹, בהן הוא מתאר את דרך הקודש שהובילה אותו אל מרן הגראי"ה קוק, זכותם תגן עלינו.

ר' דוד, ביטל הישות העצמית שלו כלפי רבו הגדול ועשה עצמו כ'אין' כנגדו. אבל, בזאת קיים בעצמו: "והחכמה מאין תמצא". אם כי "האין" לפי תורת הקבלה הוא "היש" הגדול מבחינת ה"בכוח" לא מבחינת ה"בפועל", כי "האין" לפי תורת הנסתר הוא החומר ההיולי והוא לפי תורת הקבלה ראשית הכל, המופלא ומכוסה מכל ושורשו בכתר, כמבואר ב'פרדס' להרמ"ק¹⁰.

והנה, ב'תורת-כהנים' ("בחוקותי" פרשה ב', פ"ח) נחלקו, חכמי ישראל, כמה תורות ניתנו להם לישראל בדרשם את המקרא: "אלה החוקים והמשפטים והתורות". 'החוקים' - אלו המדרשות. 'המשפטים' - אלו הדינים 'והתורות' - מלמד ששתי תורות ניתנו לישראל, אחת בכתב ואחת בע"פ. אמר ר"ע וכי שתי תורות היו להם לישראל וכו'. וכן במסכת שבת (ל"א א') מפורש: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו כמה תורות יש לכם, אמר לו: שתיים, תורה שבכתב ותורה שבע"פ". וכן כתוב ב'ספרי' ("וזאת הברכה", פיסקה שנ"א), על המקרא: "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" – "מלמד ששתי תורות ניתנו להם לישראל, אחת על פה ואחת בכתב. שאל אגניטוס הגמון את רבן גמליאל, אמר לו: כמה תורות ניתנו לישראל? אמר לו: שתיים, אחת בכתב ואחת בע"פ".

והנה, לפנים בישראל כאשר המשנה עוד לא היתה בכתובים ולא הותרו ההלכות לבוא בכתובים, קיימנו באמת את ההלכה: "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שבעל-פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב", ככתוב: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית" כמבואר במס' גיטין (ס' ב'), אבל, לאחר שנכתבה המשנה לפי ההיתר המיוחד משום: "עת לעשות לה"¹¹ כאמור במס' תמורה (י"ד ב') ומטעם זה גם כתבו את הגמ' כמו שכתב רש"י במס' גיטין הנ"ל (בד"ה 'ודברים')¹². ולאחר שהרמב"ם כתב את ספרו ואחריו בא ה'שולחן-ערוך' בכתובים ולאחריו, הים הגדול של שאלות

⁸ ע' ליקוטי אמרים, תניא, פרק לג.

⁹ קול צופיך: אגרות וקטעי יומן: יוצא לאור ביום השנה הראשון להסתלקותו.../ מכתבי... רבי דוד כהן אל מורו ורבו... רבי אברהם יצחק הכהן קוק; (כינס, סידר וליווה בציוני מקורות והארות הרב יוסף טולידאנו). הועד להוצאת כתבי מרן הנזיר הרב דוד כהן, מכון הרי-פישל, ירושלים, [תשל"ג]. ובספר הזיכרון: 'נזיר אחיו', ח"א, קול צופיך, עמ' שח', תשל"ז.

¹⁰ שער ה', פרק א'.

¹¹ עי' הקדמת הרמב"ם ל'יד-החזקה'.

¹² ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לכתוב - מכאן אתה למד שהתלמוד לא ניתן לכתוב אלא מפני שהתורה משתכחת:

ותשובות שנכתבו ושזפתם עין הדפוס. יכול לכאורה לומר האומר שכעת אפשר שגם התורה שבע"פ הכתובה ועומדת, אינה יותר 'תורה שבע"פ', באשר נהיתה והינה – 'תורה שבכתב'.

והנה, נחלקו אמוראים במסכת גיטין (שם) האם התורה רובה בכתב או רובה בע"פ. רבי אלעזר אמר: תורה - רוב בכתב ומיעוט על פה שנאמר: "אכתוב לו רובי תורתך, כמו זר נחשבו" (הושע ח') ורבי יוחנן אמר: רוב על פה ומיעוט בכתב שנאמר: "כי על פי הדברים האלה" (שמות ל"ד). ואמרו בירושלמי במס' פאה (פ"ב הל"ד): אמר ר' אבין: אילולי כתבתי לך רובי תורתך לא כמו זר נחשבו! מה בין לאומות! אלו מוציאים ספריהם ואילו מוציאים ספריהם, אלו מוציאים דפתריהן, ואלו מוציאים דפתריהן. כלומר, אם היתה התורה רובה בכתב, היו דומים לנכרים שגם הם מוציאים ספריהם, לכן, נתנה התורה רובה בע"פ ומיעוטה בכתב.

והנה, על אף הספרות הענפה הכתובה בכל שטחי התורה, בהלכה ובאגדה, נשארה התורה עדיין רובה בע"פ. זאת גם לפני שנכתבו השו"ע והספרות ההלכתית הענפה. ולאחר שנכתב השו"ע וספרי הפוסקים, נשארה תורת הנסתר - היא 'דרך-האמת' - כפי שהרמב"ן קורא לתורת הקבלה¹³, כתורה שבע"פ וחשבו שאולי כוונת הכתוב: "אכתוב לו רובי תורתך" היא לתורת הקבלה. ולאחר שנכתב הזוהר-הקדוש וכתבי הרמ"ק והאר"י ומפרשי הזוהר ומפרשי המפרשים, האם בכל זאת נשארה התורה רובה בע"פ? חשבנו שאולי החסידות היא שנשארה כתורה שבע"פ. אולם, לאחר שגם תורת החסידות ראתה אור בכתב, מה בכל זאת נשאר בעל פה?!

התשובה לכך היא שדרך ההוראה והפנימיות של התורה על כל שלוחותיה נשארה כתורה שבע"פ וכן ההנהגה הרוחנית הדתית והמוסרית האישית המסורה לגדולי התורה, איך לחיות לפי התורה ואיך לפסוק את ההלכה, איך לחיות לפי אורח חיים קדוש ולשמש דוגמה של חיים נעלים, זה תמיד יישאר כתורה שבע"פ. מתבטא בהנהגה אישית היום-יומית של גדולי ישראל. ישנה הוכחה לכך מה'ספרי דבי רב', לפי פירוש הרמב"ן על החומש בסוף פרשת "אחרי".

הרמב"ן כותב שם (ויקרא, יח', כה):

"ומן הענין הזה אמרו בספרי (עקב מג) "ואבדתם מהרה (דברים יא יז) אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצות שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים. משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה: הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים. וכן אמר ירמיה (לא כ): "הציבי לך ציונים" - אלו המצות שישראל מצוינין בהם". וכוונת ה'ספרי' לפי הרמב"ן לחייב בחו"ל במצות שאינן תלויות בארץ משום: "הציבי לך ציונים" בלבד ולא כחובה עצמית, כמו שביאר הרמב"ן וכתב לאחר מכן: "והנה, הכתוב שאמר 'ואבדתם מהרה' ו'שמרתם את דברי אלה וגו'. אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף בתפילין ומזוזות. ופירושו בהן כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, כי עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה' וכו'. נמצינו למדים מה'ספרי' ומהרמב"ן שכל עיקר החיוב בחו"ל במצות שאינן תלויות בארץ הוא שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ.

נשאלת השאלה: אם התורה כתובה ומבוארת, במה כוחה העדיף של ה"הציבי לך ציונים", הרי התורה כתובה ומונחת בקרן זווית, כל מי שרוצה ללמוד, יבוא וילמד, ישמור ויעשה? וקשה להניח שלאחר

¹³ כך מכנה הרמב"ן באורח תדיר בפירושו לתורה, את ההסברים הפנימיים לפסוקים.

שנכתבו המשנה והגמרא, השו"ע והפוסקים, אין כבר בעיה של "הציבי לך ציונים" בחו"ל כדי שיידעו איך לקיים את התורה בשובם לארץ, כי הרי הכל נצחי בתורה, גם הדרשה הזו: "אשר תשמרון לעשות בארץ" ודרשו בירושלמי¹⁴: "בארץ" - אתה חייב ולא בחו"ל. אלא משום "הציבי לך ציונים" שתדע איך לקיים אותה.

אלא משמע שבכל זאת, אינו דומה לימוד מתוך הכתב, לראיה ושמיעה מפי רבו הגדול ולכן תמיד נשאר התורה רובה בע"פ. ויוצא שההלכה¹⁵ שהעומד על המת בשעת יציאת נשמתו חייב לקרוע, למה זה דומה לספר תורה שנשרף. זהו לגבי מי שאינו תלמיד חכם שאם ח"ו נשרף ס"ת, יש אחרים כיוצא בו ואפשר גם לכתוב ולקדש ספרי תורה אחרים ולמלא את החסר, אבל ת"ח שמת, אין לנו חליפתו ואין לנו תמורתו. משום שהליכתו בקודש, תורתו והנהגתו, הכול נשרף אתו. באשר אורח חייו המקודשים של האדם וההנהגה של ת"ח וגדול בתורה, הם המשך לתורה שבע"פ ובמותו, לכאורה, הכול נעלם אתו, אם אין מי שממשיך את דרכו ותורתו ואורח חייו.

ולכן, כשאנו מדברים על אותו קדוש וטהור, הנזיר ר' דוד זצ"ל, שעקרי תורתו ולימודו משולבים בהנהגה שלו. כל חייו הוו תורה שבעל פה. מי שלא ראה את אורח חייו והליכתו בקודש, אינו יכול לתאר לעצמו את תורת הנזיר. "וזאת תורת הנזיר", גאון השתיקה וגאון המחשבה. הוא חניך ושכנע והדהים באורח חייו, במחשבתו ובשתיקתו הקדושה, לכן, האבדה בהסתלקותו יותר עמוקה מאשר אצל אחרים.

בהיותו שקוע בתורה יומם ולילה, ממש הרגיש את המאור הגדול של תורת ישראל ונדבק לתורה ולפי ההלכה הרי זה כאילו נדבק לשכינה. כפי שחז"ל מסבירים את המצוה "ובו תדבק" (דברים י' כ'). וכן נאמר: "ולדבקה בו" (שם יא' כב') ושאלו ב'ספרי דבי רב' (דברים, עקב, מט): "וכי היאך אפשר לו לאדם לעלות למרום ולידבק בו והלא כבר נאמר: 'כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא' אלא הדבק בחכמים ובתלמידיהם ומעלה אני עליך כאילו עלית למרום ונטלת". מי שנדבק בתורה ובלומדיה, מרגיש את האור הגדול של השכינה, כפי שקובע הרמב"ם ב'מורה-נבוכים' (ח"א, פכ"ז) שהשכינה אשר היא אור נברא, זוהי השכינה היורדת וזורחת עלינו כמו הברקות. וכגודל האדם ומעלתו כן היא רציפות ההברקות של אור העליון המבריק עליו¹⁶.

הרב הנזיר זצ"ל, חייו הם פרקים, פרקים, פרשיות, פרשיות. ויש ליתן שהות לעיין בין פרק לפרק. בפרקי חייו עבר את שלושת דרכי השגת האמונה: בראיה, בשמיעה ובהבנה. התקופה הראשונה שלו הייתה של ראייה, בבחינת: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". ראה ולמד, בלש וחקר בנבכי הבריאה, חיפש ומצא את דרך האמת. אבל, חשש לסמוך על ראייתו. נע ונד היה בפרק הראשון של חייו, עד שהגיע לארץ היעודה לו ולעם. הוא טלטל את עצמו מעיר לעיר ומישיבה לישיבה וחשב למצוא את אשר אוותה נפשו ולא מצא.

עד שהגיע לפרק השני של חייו הרוחניים, להשגת האמונה ע"י שמיעה. דרכה הגיע ל"הגיון העברי השמעני"¹⁷, ההגיון היהודי הנבואי דרך ההשמיעה: בבחינת "שמע ישראל, ה' אלוהינו", "הסכת ושמע

¹⁴ שביעית, טו:

¹⁵ שו"ע, יו"ד סי' שמ' ס"ה.

¹⁶ עי' פתיחת הרמב"ם ל'מורה-נבוכים'.

¹⁷ ע' פתיחה לספר "קול-הנבואה".

ישראל, היום הזה נהיית לעם לה אלוקיך". דווקא על ידי השמיעה נהיינו לעם סגולה, אבל, גם בזה לא רצה לסמוך על עצמו, הוא חפש לו את המורה הגדול שהיה אצלו, "זכור ימות עולם, בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך". חפש את המורה לנבוכי העולם שיפענח ויאמת לו את ההיגיון הזה, את מה שהוא השיג במסלולי המחשבה שלו, בתוואי השמיעה שלו ובהגיון השמעי. וכשמצא את מורו הגדול, מרן הגראי"ה קוק זצ"ל בשוויץ. התקשר אליו על ידי שמיעת האוזן – כפי שהוא עצמו מתאר זאת¹⁸ – על ידי התפילה העריבה לאוזן של מרן הרב זצ"ל, לפנות בוקר כאשר הרב קם ושר את פסוקי השחר, ומאז, נדבק בו כאש בגחלת.

מכאן ואילך, נאחז ונדבק במורו הגדול, כמו שהלבנה נדבקת בחמה לקבל ממנה את אורה, כדי להאיר על הארץ. הוא נדבק ברב זצ"ל בכל להט לבו ומתוך מעמקי נפשו. הירושלמי במס' ברכות (פ"א הל' ה) אומר: "א"ר לוי ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאה, דכתב: תנה בני לי לבך ועיניך דרכי תצרנה, אמר הקדוש ברוך: אי הוא יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי". למעלה זו, זכה ה'נזיר' ר' דוד. לא רק לבו ועיניו הקדיש לקב"ה. כל כולו היה קודש לה'. כפי דברי חז"ל שבכחם של צדיקים להפוך את היצר הרע ליצר טוב כפי שעשה אברהם אבינו כמבואר בירושלמי (סוטה, פ"ה הל"ה): "ומה טעמא ומצאת את לבבו נאמן לפניך", גם ר' דוד זצ"ל, הכניע את יצרו וביטל את התאוות וההרגלים שלו ושיעבד אותו לחיי תורה, נזירות, פרישות וקדושה.

ישנם שלושה שעבודים אצל בני אדם, שהם שלושה סוגי עבדות: עבדות מבחינה פיזית וכשמשתחררים ממנה זוכים לחרות מבחינה פיזית. עבדות מבחינה תרבותית-רוחנית, וזה כשעם או אדם, מקבל על עצמו תרבות זרה, כפי שעשו המתיוונים, או כפי שהיינו במצרים, שלדעת הרמב"ם¹⁹ עוד רגע קט, היינו שוכחים את מורשת האבות שלנו ואת עיקרי האמונה, זוהי עבדות ושיעבוד יותר מאשר שיעבוד פיזי וכשמשתחררים משעבוד זה זוכים לחירות רוחנית.

השעבוד השלישי, הנורא ביותר, הוא השעבוד שאדם משועבד לתאוות שלו, להרגלים ולאורח החיים הקלוקל של עצמו. כנגד שלושת החירויות הללו, יש לנו שלושה רגלים - חג הפסח - זמן חירותנו, כנגד החירות הפיזית של העם היהודי, "עבדים היינו לפרעה במצרים" ויצאנו לחירות מבחינה פיזית. חג השבועות – זמן מתן התורה, כנגד החירות הרוחנית. כפי שדרשו חז"ל בפרקי אבות במשנת "שנו חכמים" את המקרא: "חרות על הלוחות" – אל תקרא 'חרות' אלא 'חירות', שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וחג הסוכות עם הימים הנוראים – מתפקידם לשבור היצרים ותאוות האדם והרגליו – לכן, הם מסמלים את החירות החיים של האדם משעבוד עצמי.

ה'נזיר' ר' דוד, שבר את יצרי בני האדם, ביטל את ההרגלים ואת התאוות ואפילו את תאוות הכבוד. מסופר על ר' חיים מוולוז'ין שאמר לפני פטירתו שאיננו חושש מפני תענוגות שהוא זכה בהם בעולם הזה משום שהוא לא נהנה כלום מן העולם הזה, אבל, חושש הוא מפני הכבוד שחילקו לו שהוא מעין דוגמה של מעלה.

¹⁸ "על משכבי לא שכב ליבי, גורל חיי היו על כפות המאזנים. והנה בוקר השכם ואשמע קול צעדים הנה והנה, בברכת השחר, תפלת העקדה, בשיר וניגון עליון משמי שמי קדם, וזכר לנו אהבת הקדמונים ואקשיב, והנה נהפכתי והייתי לאיש אחר. אחרי התפילה, מיהרתי לבשר במכתב, כי יותר מאשר פיללתי מצאתי: מצאתי לי רב" - הקדמתו ל"אורות-הקודש".

¹⁹ משנה תורה, ספר המדע, הל' ע"ז, פרק א, ה"ג.

הרב ר' דוד זצ"ל, ביטל גם את הרצון הזה בנפשו. הוא שבר את כל השעבודים שאדם מתרגל להם, הוא לא השתייך לעלמא הדין ולא ראה עצמו משועבד לחוקי הטבע כלל.

לפני עשרים ותשע שנה, חלה במחלה קשה ביותר²⁰. בקבלו על עצמו את הנזירות, הפרישות והצמחונות התנזר גם מתרופות ולא השתמש ברופאים. בא אחד הפרופסורים הגדולים בירושלים ואמר לו שאם לא ייכנס מיד לבית חולים ויתחיל לקחת תרופות וינתחו אותו - לא יוכל לחיות שמונה ימים. ר' דוד ענה: בכל זאת לא אקבל תרופות ולא אלך לניתוח ולא אשנה מדרך חיי וברוך השם, עברו עליו לאחר מכן, עשרים ושמונה שנה, מבלי להפר את מה שקיבל על עצמו. הוא ידע והכיר את גודל הסכנה הנשקפת לו, הוא גם ידע את חשיבות החיים וידע מה שאפשר לעשות בחיים. אבל מאידך הפקיע את עצמו משעבוד למערכות הטבע. עד שגם מבחינה פסיכולוגית היה משועבד לרוח ולא לחומר.

הנזיר האלקי עלה לדרגה עליונה, בדרך האמת שלו, הוא התעלה מתוך עצמו. הוא ראה באדם את צלם האלהות בבחינת: "ומבשרי אחזה אלוה" (איוב יט) שהוא יסוד לתורת הפרצופים²¹. אפשר היה לראות באור פניו התנוצצות אור השכינה. כל מי שראה את הדמות האגדית הזאת, את קדושתו וטהרתו, הושפע על ידו והרגיש עליה נפשית. אמנם, מוזר הדבר שר' דוד אשר המציא את "תורת ההגיון השמעני", בניגוד להיגיון החזותי. השפיע על ידי חזותו לא פחות מאשר על ידי השמיעה. ויותר משניהם על ידי השתיקה הרועמת שלו. שהייתה אצלו יסוד החיים המשכנע ביותר, כי השתיקה יצרה את ההיגיון שלו.

בשנים האחרונות שהיו הקשות ביותר שעברו עליו. עוד עמד במשך כל יום הכיפורים על רגליו, ככהן הגדול בבית המקדש. כיוון את כל הכוונות שבנסתר בתפילות היום. לפני הימים הנוראים היה מסדר לו בכתובים, הכוונות של התקיעות²² ושל תפילות שחרית ומוסף של ר"ה ושל יום הכיפורים. והיה מעלה ומתעלה בכוונותיו.

אמנם, הוא לא דגל בקבלה מעשית, תורת הקבלה נהפכה אצלו לפילוסופיה של החיים, לאידיאה ולחזון. תחומים שונים קיימים בתורה. תחום ההלכה, תחום ההגדה, פילוסופיה, מוסר, חסידות וקבלה. אצל ר' דוד, הכול התאחד לשלימות אחת ולתורה אחת, הוא הסיר את המחיצות בין מקצועות התורה, כפי שכתוב בתוספתא (סנהדרין פ"ז) שכל התורה כולה ענין אחד. ושמעתי מפי מרן הרב הגרא"ה קוק זצ"ל כשאמרתי לו שהכנתי חידוש בסוגיא מסוימת, כפי שרגילים היו לומר בישיבות, ענה הרב: מה פירוש להכין חידוש בסוגיא אחת?! מדברים בדברי תורה וע"י כן עוברים מהלכה לאגדה, ומאגדה לפילוסופיה ומפילוסופיה לחסידות ומשם לקבלה וכן הלאה. הרב התחיל בפסוק מספר עזרא והמשיך מעניין לעניין, שעות על גבי שעות, עד שבא השמש שלו, ר' מאיר ואמר: רבינו, הגיע שעת ארוחת צהרים. הקשר הפנימי הזה שבין תחומי התורה השונים הוא הבריא התיכון שבין מקצועות התורה השונים שנשאר כתורה שבעל פה.

²⁰ על כל המובא להלן, ראה בספר "איש כי יפליא", עמ' 285-286, הילה וולברשטיין ור' שמחה רז, תשע"ז - ע"ש במכתבו ובנימוקו המיוחד של הרב הנזיר לרב הרצוג.

²¹ בקבלת האר"י ז"ל.

²² ראה בחוברת "קול ואור", בעריכת הרב יוסף טולדנו, נזר דוד, תשמ"ז.

ובמותו של הנזיר, אבדה תורה שבע"פ זו. זהו ספר התורה שנשרף בהסתלקותו של ר' דוד זצ"ל. אנחנו מצילים רק את הגווילים והאותיות שנשארו בכתב ידו שהיה אחד בדורו גם בסדר המופתי שלו. כל דבר שהעלה על הכתב, מסודר עם התאריך, לא אבד שום דבר, מה שמצא לנכון שצריך להיות כתוב, במחברות ובפתקאות ובכל מיני צורות אחרות.

לעצמו הוא כתב את כל הדברים האלה, את הגבורה הרוחנית והחסידיית שלו רואים אנו בכתביו. הוא העמיד את עצמו לביקורת עצמית במשך כל חייו. היו לו שנים של התנזרות איומה וקיצונית ביותר. אבל, בכל התקופות, ובכל הזמנים הקשים שעברו עליו הוא חזה וחי את תקוות החזון הנבואי בהתגשמותו, את זאת הוא השיג מן הגראי"ה קוק זצ"ל.

הדמות העילאית הזאת, אשר חזתה מחזות אלקים חיים כפי שהוא בעצמו סיפר על מרן הגראי"ה זצ"ל, דמות זו שיכלנו אנחנו, כמשפחה מצומצמת שלו וכולנו, כמשפחה גדולה משפחת התורה ומשפחת הישיבה המרכזית העולמית הדגולה. זכה ה'נזיר' ר' דוד, לראות בהתגשמות חזונו בו השקיע את מיטב חייו. הוא ראה את תורתו של הרואה הגדול, הגראי"ה, עוברת מאיש לאיש, כנתינתה מפי קדשו, כמשה שקבל מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים, כן עוברת כיום תורתו, דרכו וחזונו של מורו הגדול הגראי"ה קוק זצ"ל מאיש לאיש.

הצינור העילאי להאציל את השפע הזה לעולם כולו היא "ישיבת מרכז הרב" יצירתו המופלאה של הראי"ה קוק זצ"ל, דרכה מופץ בעולם אור הגאולה יחד עם אור התורה, שהדליק אותם הרב זצ"ל.

כל מי שזכה להכיר את הליכותיו בקודש של נזיר האלקים. נדבקו בו ניצוצות הקודש, מקצת מן המקצת ממידותיו ומאור תורתו, קדושתו וטהרתו. בהיותו כהן ונזיר גם יחד, הפרישות, הטהרה והקדושה, היו תכלית חייו.

אנו מאחלים לעצמנו: יהי רצון שישלמו ימי אבלנו. אנו כעת ב'שבע-דנחמתא', ומרן הראי"ה קוק הידר מאוד לעלות למפטיר בכל שבעה שבתות דנחמתא. בהיותי אתו לפני כארבעים ושנים שנה על הר-הכרמל בימי הנחמה הללו, ביקש לא לקרוא אותו לכהן כי אם למפטיר. היה לו בזה ביטוי נפשי לראשית ההתגשמות של חזון הנחמה, והרב לא רק קרא את פרקי הנחמה אלא התווה אותם במסלולי החיים של העם.

נזכה לנחמת ציון ולהתגשמות החזון של הפרישות, הטהרה הנזירות והקדושה, שהנחילו לנו שני המאורות הגדולים - גאון ישראל והדרו, מרן הראי"ה קוק זצ"ל ותלמידו הגדול, נזיר האלקים, זכותם יגן עלינו אמן.